

РОЛЬ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО КОНТЕКСТУ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗІВ ПІДЛІТКІВ

Довга Марина

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету української філології
Криворізького державного педагогічного університету*

Науковий керівник:

Ковпик Світлана

*доктор філологічних наук, професор,
Криворізького державного педагогічного університету
м. Кривий Ріг*

Образи підлітків у зарубіжній літературі значною мірою залежать від культурно-історичного контексту, у якому створювався той чи інший твір. Історичні події, суспільні ідеали, моральні норми та культурні традиції впливали на художнє моделювання характерів, визначаючи особливості поведінки, світосприйняття та цінностей літературних героїв. Наприклад, у вікторіанську епоху, коли суспільство приділяло особливу увагу моральності та дисципліні, підлітки в літературі зображувалися як персонажі, що проходять складний шлях виховання та самовдосконалення (наприклад, Джейн Ейр у романі Ш. Бронте).

У XX столітті, особливо після Другої світової війни, література починає активніше відображати внутрішні переживання підлітків, їхню кризу ідентичності та протистояння з соціумом. Письменники звертаються до теми бунту, самотності, нерозуміння дорослого світу (як, наприклад, у «Над прірвою у житті» Дж. Селінджера). Сучасні літературні твори, зважаючи на глобалізацію та цифрову епоху, порушують питання самоідентифікації молоді у швидкозмінному світі, впливу соціальних мереж і проблеми ментального здоров'я. Таким чином, культурно-історичний контекст відіграє ключову роль у формуванні образів підлітків, адаптуючи їх до реалій відповідного часу та суспільства.

С. Журба підкреслює, що митці прагнуть виявити глибину внутрішнього світу своїх героїв через призму подій їхнього часу, досліджуючи їхнє героїчне минуле та трагічні реалії сучасності. Такі персонажі часто є величними особистостями, які намагаються знайти своє

місце та досягти слави під час війни. Проте, у мирний період вони стикаються з руйнуванням своїх ідеалів, відчувають безпорадність у новому, мирному світі та усвідомлюють розрив між своїми прагненнями та реальними обставинами [3, с. 188].

Яскравим підтвердженням ролі культурно-історичного контексту у формуванні образів підлітків є Джейн Ейр у романі Ш. Бронте. Роман «Джейн Ейр» є однією з перших спроб глибокого й багатовимірного зображення реалій вікторіанського дитинства, у якому традиційний ідеалізований образ «дитини-янгола» майстерно руйнується. Авторка показує дитячий світ без прикрас, акцентуючи увагу на проявах агресії, бунтарства та емоційної нестабільності, що суперечить усталеним уявленням про слухняних і покірних дітей [4, с. 30].

Є. Страшинська додає, що твори сестер Бронте поєднують у собі як романтичні мотиви загадковості, так і реалістичну точність у зображенні життя різних соціальних прошарків Англії. Шарлотта Бронте однією з перших висвітлює образ нової героїні – жінки, яка прагне свободи та рівноправності. У романі «Джейн Ейр» проблема емансипації набула особливої значущості. Історія гувернантки Джейн та її роботодавця, харизматичного і загадкового чоловіка, внесла в традиційну вікторіанську прозу риси готичного роману, поєднуючи реалістичне зображення з елементами містичної та романтичної естетики [6, с. 49].

Роман Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» здобув культовий статус у своєму часовому та літературознавчому контексті. Його здобуток зумовлений здатністю авторів точно відобразити дух своєї епохи. Дж. Селінджер майстерно передав атмосферу перших повоєнних років, періоду динамічного розвитку попкультури.

Роман «Над прірвою у житті» став знаковим завдяки тому, що Дж. Селінджер тонко передав настрої нового покоління американської молоді, яке формувалося в епоху становлення масової культури. Час його написання виявився надзвичайно вдалим – це був кінець чергового культурного періоду, що супроводжувався внутрішньою спустошеністю та кризою духу. Саме в цей момент дитяча сутність особистості, звільняючись від фальшивих дорослих стереотипів, проявлялася через гру, необачність і безвідповідальність, відкриваючи справжню природу юності [2, с. 281].

Колфілд нерідко поводить себе зухвало, а в його роздумах простежуються риси інфантильності та нігілізму. Він прагне протистояти лицемірству, вульгарності та нещирості навколишнього світу. Голден Колфілд пояснює своє неприйняття сучасного йому суспільства небажанням перетворитися на «чергового пройдисвіта», працювати в офісі та заробляти величезні гроші, втрачаючи себе [2, с. 282].

Стиль письма Дж. Селінджера визначається тим, що він зображує не просто підлітка, а саме американського юнака кінця 1940-х – початку 1950-х років, вихованого в заможній родині. Він став одним із перших письменників у американській літературі, хто наважився передати у своєму творі автентичну мову тінейджерів разом із усіма її характерними виразами.

Голден Колфілд є відображенням своєї епохи, сформованим її ключовими подіями, соціальними суперечками та моральними пошуками, а його мовлення має універсальний характер, що дозволяє скласти уявлення про мовні особливості всього покоління. Адже «мова – це не тільки засіб спілкування, а ще й система, яка віддзеркалює мовний досвід певного мовного співтовариства. Мова й культура пов'язані у комунікативних процесах» [2, с. 282].

Безсумнівно, що підлітки висловлюються, використовуючи весь мовний інструментарій свого часу, зокрема характерні лексичні, граматичні та стилістичні особливості. Дж. Селінджер у романі «Над прірвою у житті» майстерно передає живу мову молоді своєї епохи, що відзначають майже всі літературознавці. Про те, що йдеться саме про молодіжне мовлення 1940-х – 1950-х років, свідчить кілька ознак: вільний стиль висловлювань, активне використання сленгу, вульгаризмів і слів-паразитів [2, с. 282].

Отже, нетривіальна композиційна структура роману, експерименти з художнім словом, особлива авторська рефлексія та національна самоіронія яскраво відображають як стан суспільства, що існує на момент написання, так і основні досягнення сучасного літературного процесу.

Додамо і думку про те, що трилогія Е. Ремарка «На Західному фронті без змін», «Повернення» та «Три товариші» має велике значення не лише для німецької, а й для світової літератури. Автор майстерно поєднав психологічний аналіз із точним історичним контекстом, створюючи твори, які залишаються актуальними і зрозумілими для читачів різних поколінь. Його твори продовжують впливати на розуміння війни, історії та її наслідків у сучасному світі. Крім того, вони важливо сприяють осмисленню складних моральних та етичних питань, які постають у контексті соціальних змін та конфліктів.

Роман «Три товариші», хоча і є частиною трилогії, виділяється серед інших творів автора акцентом на міжособистісних стосунках та пошуках особистого щастя у післявоєнний період. Е. Ремарк розповідає історію трьох друзів, їхніх стосунків, кохання та боротьби за виживання у світі, який все ще ставить перед ними нові випробування. Через ці персонажі автор показує, як війна і її наслідки впливають на повсякденне життя, змушуючи людей шукати підтримки та розради один в одному. У цьому творі автор розмірковує над втратами і травмами під час війни, а

також підкреслює важливість солідарності та здатності до емпатії в найважчі часи [5, с. 12].

І. Безбородих та Н. Левицька зазначають, що автору вдається показати глибокий зв'язок персонажів із історичним контекстом, у якому вони перебувають. Їхнє життя та емоції не можуть бути відірвані від трагедій, що відбуваються навколо. Будь-яка спроба уникнути цієї реальності є приреченою на невдачу [1, с. 9].

На нашу думку, творчість Е. Ремарка, що відображає важливі історичні та соціокультурні моменти XX століття, є не лише невід'ємною частиною світової культурної спадщини, але й постійним джерелом натхнення для аналізу та роздумів над сучасними подіями та тенденціями. Його літературний внесок у розуміння людської долі в умовах катастроф і соціальних змін залишатиметься актуальним та важливим для дослідників, письменників і широкого кола читачів.

Отже, твори Е. Ремарка, зокрема «Три товариші», глибоко розкривають трагедію «втраченого покоління» після Першої світової війни. Вони не лише зображують безпосередні наслідки війни на фізичному і психологічному рівні, але й досліджують складні питання людських відносин у важких часах. Стосунки між головними персонажами відображають сутність переживань, коли навіть після найстрашніших потрясінь, люди намагаються знайти втіху у дружбі, любові та підтримці один одного. Письменник акцентує увагу на тому, як ці відносини формуються в умовах глобальної невизначеності та втрати колишніх життєвих орієнтирів.

Художня презентація образів підлітків та молоді в літературі часто стає дзеркалом для відображення культурно-історичних трансформацій, які відбуваються у світі. У творах особистісні драми та внутрішні пошуки героїв переплітаються з великими історичними змінами. В контексті тогочасних культурних реалій, зокрема післявоєнного відродження, стає очевидною важливість емоційної стійкості і готовності знову шукати сенс у відносинах, що є однією з головних тем роману.

Відзначимо, що літературні персонажі, такі як Голден Колфілд у «Над прірвою у житті», репрезентують важливу проблему самоідентифікації підлітків в умовах соціального змінення. Зображене покоління опиняється між двома світами: дитинством та дорослішанням, з усіма притаманними цьому етапу проблемами, такими як пошук власної ідентичності, бунт проти соціальних норм і моральних стандартів. Голден стає своєрідним символом протесту молоді проти того, що здається йому фальшивим і бездушним у світі дорослих, що підтверджується його постійними роздумами і намаганням уникати обов'язків, які нав'язує йому суспільство.

Отже, у літературах світу склалася традиція художньої презентації образів підлітків, які допомагають реципієнтові осмислити сутність усіх трансформацій у суспільстві на певних етапах його розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безбородих І. С., Левицька Н. В. Лексико-стилістичні засоби вираження іронії у романах Е.-М. Ремарка. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Київ, 2019. Випуск 16. С. 9.
2. Гольтер І.М. Романи Дж.Д. Селінджера «Над прірвою у житті» та Л.Дереша «Культи» як розповідь про нову генерацію. Дніпродзержинськ, 2011. С. 282.
3. Журба С. С. Інтерпретація проблеми «втраченого покоління» у світовій та українській літературах. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. Київ, 2013. Вип. 1. С. 188.
4. Зуєва О. С. Інтертекстуальність у романі Джона Хардінга «Флоренс і Джайлз»: кваліфікаційна робота магістра. Запоріжжя, 2022. С. 30.
5. Комаревцев А. Ю. Проблема «втраченого покоління» на матеріалі твору Е. М. Ремарка «Три товариші». Хмельницький, 2023. 32 с .
6. Страшинська Є. В. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників на уроці зарубіжної літератури (на матеріалі англійського роману ХІХ ст.). Глухів, 2024. С. 49.